

Rudolf Steiner

REÎNCARNAREA ȘI KARMA

**Reprezentări necesare din perspectiva științei
moderne a naturii**

GA 34

Articol publicat în Octombrie/Noiembrie 1903 în revista
«Lucifer-Gnosis», Berlin

Traducere după:

Rudolf Steiner

*Reinkarnation und Karma, vom Standpunkte der modernen
Naturwissenschaft notwendige Vorstellungen*

În Operele Complete articolul este inclus în
volumul «Lucifer-Gnosis 1903-1908», GA 34

Traducere: Lucian Mihai Popescu

Revizuire: Andrea Dumitrescu

©2009 BIBLIOTECA ANTROPOSOFICĂ pentru prezenta traducere
în limba română

Biblioteca antroposofică: www.spiritualrs.net

REÎNCARNAREA ȘI KARMA,
 REPREZENTĂRI NECESARE DIN PERSPECTIVA
 ȘTIINȚEI MODERNE A NATURII

Ca o erezie periculoasă ne întâmpină în secolul al XVII-lea înțelepciunea dătătoare de ton a cercetătorului italian al naturii, *Francesco Redi*, întrucât el a afirmat faptul că până și animalul cel mai inferior se naște prin reproducere. El a scăpat cu greu de destinul de martir al lui Giordano Bruno sau Galilei. Și aceasta pentru că învățatul drept credincios al aceluia timp era de părere că viermii, insectele și chiar peștii se puteau naște din nămolul lipsit de viață. Reidi nu afirma însă decât un fapt care astăzi este general recunoscut, că orice ființă vie se trage dintr-o ființă vie. El a păcătuit prin faptul că a recunoscut un adevăr mai înainte cu două sute de ani ca știința să găsească „dovezi de nezdruncinat” pentru acesta. După ce Pasteur a realizat cercetările sale, nu mai putea plana nici o bănuială asupra faptului că fusese numai o amăgire credința potrivit căreia din substanțe lipsite de viață ar putea să apară ființe vii prin „generație spontanee”. Germenii vii din interiorul unor asemenea substanțe lipsite de viață se sustrăgeau observației. Prin metode sigure Pasteur a împiedicat pătrunderea a unor astfel de germeni în anumite substanțe din care, în mod obișnuit, se nașteau mici viețuitoare, iar rezultatul a fost că în aceste substanțe nu mai apărea nici o urmă de ființă vie. Ființele vii iau naștere așadar numai din germeni vii. Reidi avusese întru totul dreptate.

Într-o poziție asemănătoare cu cea a gânditorului italian se află astăzi antroposoful. Întemeindu-se pe știința sa, el trebuie să spună despre domeniul *sufletescului*, ceea ce Reidi a spus despre domeniul viului. El trebuie să afirme: sufletescul poate să ia naștere numai din

sufletesc. Iar dacă știința naturii va continua să meargă în direcția luată încă din secolul al XVII-lea, atunci va veni și timpul în care ea va susține din sine însăși această concepție. Pentru că – iar acesta este un lucru ce trebuie încă o dată subliniat – concepția antroposofică de astăzi se întemeiază exact pe aceeași orientare a gândirii ca și afirmația științei naturii potrivit căreia insectele, viermii și peștii nu se nasc din nămol, ci din germenii vii. Iar antroposofia afirmă că: „orice suflet se naște din sufletesc” în același sens și cu aceeași importanță cu care cercetătorul naturii afirma: „Viul apare din viu”. [1]

Obiceiurile sunt astăzi altele decât în secolul al XVII-lea. Convingerea de la baza obiceiurilor morale nu s-a schimbat însă în mod deosebit. În secolul al XVII-lea însă ideile eretice erau prigonite prin mijloace care astăzi par inumane. Astăzi antroposofii nu mai sunt amenințați cu moartea pe rug; pentru a-i face inofensivi este suficient să fie considerați vișători și minți lipsite de claritate. Știința uzuală îi etichetează drept nebuni. În locul vechilor execuții ale Inchiziției, a apărut astăzi un nou tip de execuție, cel jurnalistic. Antroposofii își păstrează însă verticalitatea și se consolează cu gândul că va veni timpul în care, din partea unui oarecare Virchow, se vor putea auzi cuvinte ca: „Exista un timp – noi suntem norocoși că acest timp a trecut – în care se credea că sufletul apare de la sine, atunci când anumite procese chimice și fizice mai complicate au loc în interiorul unui craniu. Astăzi însă, pentru orice cercetător serios, o astfel de concepție copilărească trebuie să se dea la o parte în fața propoziției: *Orice sufletesc se naște din sufletesc*”. Iar corul jurnaliștilor „luminați”, aparținând diferitelor orientări de partid – doar dacă atunci chiar un astfel de jurnalism nu va fi socotit o copilărie – va scrie: „Genialul cercetător X a desfășurat bărbătește drapelul științei iluminate a sufletului și a pus pe fugă superstiția unei viziuni mecanice despre natură, care încă de la Congresul naturaliştilor din

anul 1903, prin chimistul Ladenburg din Breslau, a putut să serbeze un adevărat triumf.”

Acum nu trebuie să ne lăsăm purtați în iluzia că știința spiritului ar vrea să-și *dovedească* propriile sale adevăruri prin intermediul științelor naturii. Ceea ce trebuie accentuat este mai curând faptul că știința spiritului are aceeași *ținută în gândire* ca și adevărata știință a naturii. Antroposoful îndeplinește, pentru domeniile vieții sufletești, același lucru pe care cercetătorul naturii se străduiește să-l atingă pentru cele pe care le poate vedea cu ochii și auzi cu urechile. Între adevărata cercetare a naturii și știința spirituală nu poate exista *nici o contradicție*. Antroposoful spune că legile pe care el le stabilește pentru viața sufletului sunt valabile, într-o formă corespunzătoare, și pentru fenomenele naturii exterioare. El face acest lucru pentru că știe că sentimentul de cunoaștere al omului se poate declara mulțumit în înțelegerea sa, numai atunci când recunoaște că între diferitele domenii ale existenței domnește armonia și nu contradicția. Astăzi însă cei mai mulți oameni care se străduiesc spre cunoaștere și adevăr au cunoștință numai de anumite convingeri naturalist științifice. Astfel de adevăruri zboară pe stradă în jurul omului, ca să spunem așa. Suplimentele de divertisment ale ziarelor dezvăluie celor instruiți, ca și celor neinstruiți, legea potrivit căreia animalele mai perfecte se dezvoltă din cele mai puțin perfecte, sau înrudirea profundă existentă între om și maimuțele superioare; în vreme ce iscusiții scriitori de reviste săptămânale sunt neobosiți în a le băga în cap cititorilor lor cum anume trebuie ei să gândească despre „spirit” în epoca „marelui Darwin”. Acești jurnaliști menționează însă extrem de rar faptul că, în lucrarea principală a lui Darwin, poate fi găsită și afirmația: „Susțin părerea că toate ființele organice care au trăit până acum pe acest pământ, se trag dintr-o formă originală, căreia i-a fost insuflată viața de către Creator”. Într-o astfel de epocă este absolut necesar să se arate iar și iar faptul că antroposofia nu ia așa în ușor

această „insuflare a vieții” sau chiar pe cea a sufletului, așa cum fac Darwin și mulți darwiniști, însă și că, în același timp, adevărurile antroposofiei nu sunt în opoziție cu rezultatele adevăratei cercetări a naturii. Antroposofia nu vrea să pătrundă în misterele vieții spiritului cu ajutorul cârjei științei naturii din prezent ci ea vrea numai să spună: „Recunoașteți legile vieții spiritului și veți găsi că aceste legi superioare se verifică, sub o formă corespunzătoare, chiar și atunci când coborâți în domeniul în care puteți să vedeți cu ochii și să auziți cu urechile”. Știința naturii din prezent nu contrazice știința spiritului, ci este ea însăși știință spirituală elementară. Haeckel a ajuns la rezultate așa de frumoase în domeniul vieții animalelor numai pentru că a aplicat asupra dezvoltării vieții animalelor legile pe care cercetătorii sufletului le aplică de mult în domeniul sufletesc. Faptul că el nu știe nimic despre aceasta, nu schimbă cu nimic lucrurile; el nici nu cunoaște legile sufletești și nici nu știe nimic despre cercetările care pot fi făcute în sfera sufletului. Importanța rezultatelor la care a ajuns în domeniului său nu se va micșora însă prin aceasta. Mari oameni își datorează greșelile tocmai virtuților lor. Sarcina noastră este să arătăm că, atunci când se află în domeniul în care este competent, Haeckel nu se comportă altfel decât un *antroposof*. Și încă un element ajutător dobândește cercetătorul din domeniul științei spirituale prin conectarea la cunoștințele științelor naturii din prezent. Lucrurile din lumea exterioară pot fi, se poate spune, apucate cu mâinile. De aceea este ușor să ne lămurim asupra legilor lor. Nu este greu de imaginat că atunci când sunt mutate dintr-o regiune în alta plantele se modifică. De asemenea, nu este greu de imaginat nici faptul că ochii anumitor specii de animale își pierd puterea de a vedea, dacă acestea trăiesc o perioadă mai îndelungată în grote întunecoase. Dacă am înțeles legile care sunt active în astfel de procese, atunci ne vom putea orienta mai ușor spre legile mai puțin vizibile și tangibile, care ne întâmpină în domeniul vieții sufletești.

Atunci când cheamă în ajutor știința naturii antroposoful vrea să ilustreze lucrurile cât mai concret, nimic altceva. El trebuie să arate că adevărurile antroposofice se regăsesc, într-o formă corespunzătoare, și în domeniul științei naturii; că aceasta din urmă nu poate fi altceva decât știință spirituală elementară; și el trebuie să se slujească de reprezentările științelor naturii, pentru a se putea ridica la reprezentările sale mai înalte.

Acum însă se poate obiecta că știința spirituală poate ajunge pe căi greșite prin orice înclinație spre reprezentările științei naturale din prezent, pentru că înseși aceste reprezentări se întemeiază pe un teren nesigur. Este adevărat: există unii cercetători ai naturii care consideră anumite principii ale darwinismului drept adevăruri de neclintit, în timp ce alții vorbesc deja despre o „criză a darwinismului”. Primii găsesc în „atotputernicia selecției naturale”, în „lupta pentru existență” o bază cuprinzătoare pentru explicarea dezvoltării ființelor vii; ceilalți consideră această „luptă pentru existență” printre bolile copilăriei științelor moderne și vorbesc despre „slăbiciunea selecției naturale”. Odată ajuns într-o astfel de situație problematică, cel mai bun lucru pe care l-ar putea face antroposoful ar fi să nu se preocupe pentru moment de aceasta, ci să aștepte cu răbdare un moment viitor mai prielnic, în care va putea găsi un punct de armonie cu știința naturii. Însă nu aceasta este esențialul. Ci mai curând este vorba de o anumită atitudine, de un anumit mod de gândire practicat în cercetările din știința naturală din prezent, de anumite linii directe care sunt urmate oricum, chiar dacă opiniile diferiților cercetători sau gânditori despre anumite probleme merg în direcții separate. Este adevărat: Ernst Haeckel și Virchows au concepții diferite referitoare la „originea omului”. Însă cel care are o orientare antroposofică ar trebui să fie bucuros dacă personalitățile dătătoare de ton ar gândi asupra anumitor puncte de vedere majore referitoare la viața sufletească, precum gândesc acești *adversari* despre lucrurile

pe care ei le consideră absolut certe, în ciuda disputei lor. Nici adepții lui Haeckel, nici cei ai lui Virchow nu caută astăzi originea viermilor în nămolul lipsit de viață; nici primii, nici ultimii nu se îndoiesc asupra propoziției: „toate ființele vii se nasc din ființe vii”, în sensul indicat mai sus. În psihologie nu s-a ajuns încă la fel de departe. Aici lipsește acea claritate a punctelor de vedere, în comparație cu convingerile fundamentale din știința naturii. Cine vrea să se lămurească cu privire la forma și modul de viață al unui vierme știe că trebuie să meargă până la oul de vierme și la precursorii viermelui; el știe în ce *direcție* anume trebuie să cerceteze, chiar dacă asupra tuturor acestora există diferite păreri sau chiar dacă se afirmă că încă nu a sosit timpul potrivit pentru a formula o concepție asupra unui punct sau altul. Unde poate fi găsită o astfel de claritate în cadrul psihologiei? Faptul că sufletul [2] are calități spirituale, așa cum viermele are calități fizice, nu determină, așa cum totuși ar trebui, o abordare a acestei prime realități cu aceeași atitudine din partea cercetătorului cu care este abordată a doua. Timpul nostru se află firește sub influența *obișnuințelor de gândire*, care fac ca nenumărați oameni din rândurile celor ce se ocupă cu astfel de lucruri, să refuze să se implice măcar o singură dată într-un mod corespunzător unei astfel de pretenții. Desigur: la nevoie se acceptă faptul că și însușirile sufletești ale unui om trebuie să își aibă undeva originea, la fel ca cele fizice. Se fac considerații ca cea potrivit căreia sufletele dintr-un grup de copii sunt diferite, chiar dacă aceștia au crescut și au fost educați în condiții similare, că până și gemenii care sunt crescuți tot timpul sub același acoperiș și supravegheați de aceeași doică, au anumite însușiri esențiale care îi separă. Este citată adesea povestea despre gemenii siamezi, despre care se spune că ar fi suferit în ultimii lor ani din viață, ca urmare a simpatiilor lor opuse din timpul războiului civil nord-american. Pe scurt, nu se poate afirma că astfel de fenomene nu au fost observate cu grijă sau că nu ar fi fost depusă o muncă plină de

atenție asupra lor. Însă această muncă în domeniul sufletescului se face din obișnuință și într-un mod asemănător cercetătorului naturii care, atunci când se îndreaptă asupra unei ființe vii, ar afirma pur și simplu că aceasta își are originea în nămolul lipsit de viață. Este fără îndoială justificat atunci când, pentru explicarea însușirilor sufletești inferioare se merge către strămoșii fizici și se vorbește de ereditate, așa cum se face în cazul caracteristicilor corporale. Însă se închid *în mod voit* ochii în fața esențialului, atunci când este menținută aceeași orientare și în fața însușirilor sufletești superioare, în fața a ceea ce este de fapt spiritual în om. Ne-am obișnuit să considerăm aceste însușiri sufletești superioare ca o simplă înălțare la un nivel superior a celor inferioare. Și ne mulțumim cu o explicație care le are în vedere, în același sens în care sunt avute în vedere însușirile sufletești ale animalelor.

Nu trebuie negat faptul că observarea anumitor aspecte sufletești ale animalelor superioare ispitește ușor spre o astfel de concepție. Este suficient numai să ne referim la anumite dovezi remarcabile ale unei memorii fidele oferite de câini, sau la caii care, dacă își observă lipsa vreunei potcoave, se îndreaptă singuri spre fierăria unde sunt de obicei potcoviți, ori la unele animale care, dacă sunt închise într-o cameră, apasă singure clanța pentru a deschide ușa, ca și la multe alte fapte uimitoare asemănătoare. Cu siguranță: nici antroposoful nu va ezita să recunoască acea înălțare a capacităților animalelor. Să fie însă acesta un motiv pentru a șterge diferența dintre caracteristicile sufletești inferioare, pe care omul le are în comun cu animalele, și însușirile spirituale superioare care sunt proprii numai omului? Aceasta o poate face numai cel care este în întregime orbit, printr-o prejudecată dogmatică a „științei” care *vrea* să rămână la senzorialul grosolan. Să nu uităm însă faptul, stabilit printr-o observație imparțială, potrivit căruia animalele, chiar și cele superioare, nu pot să numere, și prin urmare nu pot nici să socotească. În vechile școli

de înțelepciune era considerat deja plin de relevanță faptul că omul se deosebește de animale pentru că poate să numere. – Numărătoarea este cea mai simplă, cea mai trivială dintre capacitățile sufletești superioare. Tocmai de aceea este ea menționată aici, ca punct de graniță unde sufletescul-animal trece în sufletescul-spiritual, în omenescul superior. Este foarte ușor să fie aduse obiecții și aici. În primul rând cineva poate argumenta că încă nu am ajuns la sfârșitul lumii și poate că într-o zi se va reuși ceea ce până atunci nu a fost posibil: anumite animale inteligente să poată număra. Și în al doilea rând cineva poate indica faptul că totuși creierul uman, față de cel animal, s-a perfecționat și, pur și simplu, de aici provin gradele superioare ale activităților sufletești. Celui ce face o astfel de obiecție i se poate da dreptate nu o singură dată, ci de o sută de ori. Însă acest om s-ar afla în aceeași situație cu cel care, împotriva realității că orice viu se naște din viu, ar afirma iar și iar: dar în vierme stăpânesc aceleași legi chimice și fizice ca în nămol, numai că într-un mod mai complicat. Celui ce vrea să dezvăluie secretele naturii prin trivialități și lucruri de la sine înțelese îi va fi foarte greu. Există oameni pentru care nivelul de înțelegere la care s-au ridicat ei înșiși este și cel mai înalt imaginabil și nu le-ar trece prin minte că un altul poate că și-ar fi făcut deja obiecțiile lor triviale, dacă nu și-ar fi dat seama de zădărnicia acestora. Nu este nimic de obiectat împotriva faptului că activitățile *superioare* din lume sunt numai înălțări ale celor inferioare, că legile care stăpânesc în vierme sunt o ridicare pe o treaptă superioară ale celor ce există în nămol. Însă așa cum astăzi nici un cercetător nu va afirma că originea viermelui este în nămol, tot așa nici un gânditor cu mintea limpede *nu poate* să vrea să aducă sufletescul spiritualul în același șablon de concepte cu sufletescul animal. Așa cum se rămâne în șirul ființelor vii pentru a se înțelege originea unei anumite ființe vii, la fel trebuie să se rămână în

împărăția spiritual-sufletescului, pentru a se înțelege originea sufletesc-spiritualului.

Există realități care pot fi observate peste tot și pe lângă care nenumărați oameni trec fără să-și facă gânduri particulare legate de acestea. Odată vine un om și descoperă, în fața unei asemenea realități accesibile tuturor, un adevăr plin de consecințe. Privind într-o biserică un candelabru ce oscila, Galilei a observat cea mai importantă lege de mișcare a pendulului. Nenumărați oameni au văzut mai înainte acel pendul oscilând, fără să poată face însă și această observație pătrunzătoare. Este vorba aici de a lega gânduri corecte cu lucrurile pe care le vedem. Acum însă, există o realitate, care este accesibilă pe deplin tuturor și care, observată în mod corect, aruncă o lumină asupra caracterului sufletesc-spiritualului. Mă refer la adevărul simplu potrivit căruia fiecare om are o biografie, în timp ce animalul nu are biografie. Totuși mulți vor replica: nu poate fi scrisă oare istoria vieții unei pisici sau unui câine? Acestora li se poate răspunde: fără îndoială, însă există și teme de școală în care li se cere elevilor să povestească istoria unei penițe. Aici ne referim la faptul că, în cazul oamenilor individuali, biografia are aceeași importanță pe care o are pentru animal descrierea speciei sale. În același sens în care în cazul unui leu mă interesez de descrierea speciei leu, la fel mă preocupă în cazul omului individual biografia acestuia. Schiller, Goethe și Heine nu sunt pentru mine epuizați atunci când le descriu specia om, în același sens în care este pentru mine epuizat un leu individual, după ce l-am recunoscut ca exemplar al speciei sale. Omul individual este mai mult decât un exemplar al speciei om. El a unit caracteristicile sale de specie cu strămoșii săi fizici în același sens ca și animalul. Însă în locul unde încetează caracterul de specie, de acolo începe pentru om ceea ce îi determină poziția sa particulară, misiunea sa în lume. Și acolo unde începe aceasta, încetează orice posibilitate de explicație după șablonul eredității animal-fizice. Pot să găsesc

nasul și părul lui Schiller, poate chiar și anumite caracteristici ale temperamentului său dacă merg înapoi spre predecesorii săi; nu voi găsi însă la aceștia și geniul său. Iar acest lucru nu este valabil, firese, numai în cazul lui Schiller. Acest lucru este valabil și pentru doamna Müller din Krähwinkel. Chiar și în cazul ei, însă numai dacă se vrea acest lucru, sufletesc-spiritualul nu va putea fi găsit la părinții și bunicii ei, ca și nasul sau ochii ei albaștri. Chiar și Goethe a spus că de la tatăl său avea statura și orientarea serioasă în viață, iar de la mama sa natura veselă și plăcerea de a fabula, și astfel că în creatura întreagă care era el, nu ar exista nimic original. Totuși, în ciuda acestor cuvinte, nimeni nu ar căuta talentul lui Goethe în același sens, la tatăl și la mama lui, și ar fi mulțumit cu această explicație, așa cum pentru a explica forma și modul de viață al unui leu ne îndreptăm spre predecesorii săi. Aici este direcția în care trebuie să meargă psihologia, dacă vrea să alăture postulatul științelor naturale: „tot viu se naște din viu”, postulatul care-i corespunde: „tot sufletescul se naște din sufletesc”. În continuare vom urma această direcție și vom arăta cum legea reîncarnării și karmei, văzută din această perspectivă, are o *necesitate naturalist-științifică*. Pare cu totul ciudat, însă mulți oameni evită întrebarea despre originea sufletescului pur și simplu din teama că astfel ar putea ajunge într-un domeniu nesigur al științei. Acestea trebuie să li se reamintească cele spuse de către marele cercetător al naturii *Karl Gegenbauer* despre darwinism. Chiar dacă afirmațiile lui Darwin nu ar fi în întregime corecte, ele au fost totuși o călăuză spre descoperiri care fără ele nu ar fi fost făcute. Darwin a indicat într-un mod clar cum formele de viață se transformă unele din altele și astfel a dat un impuls spre căutarea raporturilor dintre aceste forme. Chiar și celor ce luptă împotriva rățăcirilor darwinismului trebuie să le fie clar că acest darwinism a adus *claritate și siguranță* în cercetarea dezvoltării plantelor și animalelor și prin aceasta a adus lumină în domenii întunecate ale fenomenelor din natură. El își va

depăși singur propriile rătăcirii. Dacă lucrurile nu ar fi stat așa, atunci astăzi nu am fi avut nicio consecință a sa. Iar concepțiile antroposofice cu privire la *viața spirituală* ar trebui să fie ceva asemănător pentru cei ce se tem că aceste învățături duc la nesiguranță. Chiar dacă ele nu ar fi în întregime corecte, atunci tot ar conduce din ele însele spre lumină, întrebările despre enigmele sufletului. Lor le vom datora, de asemenea, *claritatea și siguranța*. Și cum ele se referă la destinul nostru, la determinarea noastră de om, la cele mai înalte îndatoriri ale noastre, atunci realizarea acestei clarități și siguranțe trebuie să fie cea mai însemnată chestiune din viața noastră. Pe acest tărâm, strădania după cunoaștere este în același timp o necesitate morală, o *îndatorire morală* necondiționată.

Prin cartea sa „*Vechea și noua credință*”, apărută în 1872, *David Friedrich Strauss* a vrut să ofere oamenilor luminați ai timpului modern un fel de Biblie. În opinia așa-numitului apostol al iluminării „noua credință” trebuie să se întemeieze pe revelațiile științei naturii și nu pe revelațiile depășite ale „vechii credințe”. Noua Biblie a fost scrisă sub impresia reprezentărilor lui Darwin. Și ea provine de la o personalitate care și-a spus sieși: cel ce se consideră, ca și mine, un om luminat, acela a renunțat cu mult înainte de Darwin să mai creadă în „revelația supranaturală” și în miracolele sale. El și-a clarificat faptul că: în natură stăpânesc legi necesare, de neclintit, iar ceea ce Biblia ne povestește drept minuni ar constitui perturbări, întreruperi ale acestor legi; dar asemenea lucruri nu pot exista. Știm după legile naturii că nici un om mort nu poate fi înviat: prin urmare nici Iisus nu l-a putut învia pe Lazăr. Acum însă – așa spun luminații noștri mai departe – explicația noastră asupra naturii are o verigă lipsă. Am putut să vedem cum fenomenele anorganice pot fi explicate prin legi de neclintit; însă felul cum apar nenumăratele tipuri de plante și animale, precum și omul însuși: despre aceasta nu am putut să ne facem nici o reprezentare conformă cu natura. Am vrut totuși să

creдем că și aici ar trebui avute în vedere numai legi necesare ale naturii; însă care ar fi acestea și cum lucrează ele, despre aceasta nu știam nimic. Oricât ne-am străduit, nu puteam să obiectăm nimic rațional împotriva celor spuse de marele cercetător al naturii din secolul al 18-lea, Karl von Linné, cum că ar fi atâtea „specii prezente în lumea plantelor și a animalelor, câte au fost *create* în principiu la origine”. Ne confruntam noi cu tot atâtea minuni ale creației, câte feluri de plante și animale existau? La ce ne-ar ajuta convingerea noastră că Dumnezeu nu ar putea interveni în ordinea naturii printr-o minune, ca învierea lui Lazăr, dacă totuși ar trebui să acceptăm nenumărate astfel de fapte supranaturale? Aici a intervenit Darwin și ne-a arătat că tipurile de plante și de animale iau naștere prin legi naturale de neclintit – adaptarea și lupta pentru existență – ca și fenomenele lipsite de viață. Golul din explicația noastră asupra naturii a fost astfel umplut.

Din dispoziția născută dintr-o astfel de convingere, David Friedrich Strauss a scris în a sa „Vechea și noua credință” următoarele cuvinte: „Noi, filosofi și teologii critici am decretat în zadar dispariția minunii; cuvintele noastre nu puteau să aibă nici o autoritate atâta vreme cât nu eram în stare să dovedim existența nici unei forțe a naturii, pe care să o punem în locul minunii ce era considerată indispensabilă. Darwin a indicat această forță a naturii, acest mod de acțiune al naturii și a deschis ușa prin care o lume viitoare mai fericită va putea alunga pentru totdeauna minunea. Pentru aceasta el va fi prețuit ca unul dintre cei mai mari binefăcători ai neamului omenesc, de către oricine cunoaște ceea ce se leagă de noțiunea de «minune».”

În aceste cuvinte sălășluiește o dispoziție de învingător. Și toți cei ce simt ca Strauss au dreptul să deschidă privirea spre o „credință nouă”: Odinioară, particule de materie lipsite de viață s-au unit prin forțele lor intrinseci, astfel încât au dat naștere la materia *vie*. Aceasta s-a dezvoltat prin legi necesare până ce a apărut cea mai simplă, cea

mai imperfectă ființă vie. Mai apoi aceasta s-a transformat, după legi tot așa de necesare, în vierme, pește, șarpe, mamifer și, în final, maimuță. Și atunci Huxley, marele cercetător al naturii englez, a demonstrat că oamenii, potrivit structurii lor, sunt mai asemănători maimuțelor superioare, decât sunt acestea din urmă față de maimuțele inferioare. Ce mai poate sta acum împotriva credinței că omul însuși s-a dezvoltat, după aceleași legi, din maimuțele superioare? Mai mult, nu întâlnim oare, ceea ce numim activitate spirituală superioară omenească, ceea ce numim morală, într-o anumită formă imperfectă deja la animale? Mai avem voie să ne îndoim de faptul că așa cum și-au perfecționat corpul ducându-l până la forma umană – numai pe baza legilor fizice, – animalele au perfecționat, în același mod, și semnele incipiente de intelect și moralitate care se găsesc deja în ele, ducându-le până la nivelul de om?

Totul pare să se potrivească cât se poate de bine. Totuși oricine va trebui să fie de acord cu faptul că cunoștințele noastre despre natură nu ne vor fi suficiente încă mult timp pentru a ne putea reprezenta în amănunt modul în care decurg cele descrise mai sus; însă în viitor vor fi descoperite alte și alte fapte și legi; iar atunci „noua credință” va dobândi o temelie tot mai sigură.

Deocamdată cercetările și considerațiile din ultimul timp nu oferă de loc o temelie prea sigură pentru aceasta credință, ba mai curând au contribuit în toate felurile la zdruncinarea ei: ea trăiește însă mai departe în cercuri tot mai largi și este o piedică dificilă în calea oricărei alte convingeri.

Nu poate exista nici o îndoială: dacă David Friedrich Strauss și tovarășii săi de concepție au dreptate, atunci orice vorbire despre legi spirituale superioare ale existenței este un nonsens: „credința nouă” ar trebui clădită exclusiv pe temelia pe care o afirmă aceste personalități, ca fiind un rezultat al cunoașterii naturii.

Acum însă, în fața privirii celor ce urmăresc cu nepărtinire expunerile credincioșilor moderni, se impune o realitate remarcabilă. Iar această realitate iese la iveală în mod irezistibil în special atunci când urmărim gândurile celor ce mai păstrează încă un pic de nepărtinire față de cele afirmate cu atâta siguranță de către ortodocșii iluminați.

Și anume, există anumite unghere întunecate în crezul adeptilor noii credințe. Și dacă este scos la iveală ceea ce se află ascuns în aceste unghere, atunci *adevăratele* rezultate ale noii științe a naturii vor străluci într-o splendoare senină, în vreme ce *opiniile* noilor credincioși cu privire la ființa omului vor începe să pălească. [3]

Sa luminăm acum câteva dintre aceste unghere. Mai întâi să ne oprim la personalitatea cea mai importantă și mai demnă de prețuire dintre acești credincioși moderni. La pagina 804 a noii ediții din „*Natuerlicher Schoepfungsgeschichte*” (Istoriei creației naturale) a lui Haeckel, se poate citi: „Rezultatul final (al unei comparații dintre animale și om) este că între cele mai dezvoltate suflete de animale și cele mai puțin dezvoltate suflete omenești există numai o deosebire cantitativă și nu una calitativă; această deosebire este cu mult mai mică decât deosebirea dintre cele mai puțin dezvoltate și cele mai dezvoltate suflete omenești sau decât deosebirea dintre cele mai puțin dezvoltate și cele mai dezvoltate suflete de animale”. Acum însă, cum se situează adeptul noii credințe în fața unei astfel de realități? El anunță: trebuie să explicăm deosebirea dintre sufletele animalelor inferioare și cele superioare prin legi necesare, de neclintit. Și noi studiem aceste legi. Ne întrebăm: cum anume s-a putut ca din animalele cu suflete inferioare să se poată dezvolta cele cu suflete superioare? Căutăm în natură condițiile prin care inferiorul poate deveni superior. Descoperim, de exemplu, că animalele care au ajuns în grotele din Kentucki au orbit. Ne este apoi clar că șederea în întuneric a făcut ca ele să nu-și mai folosească ochii. Prin acest fapt,

în ochi nu s-a mai desfășurat activitatea fizică și chimică care are loc în mod obișnuit în timp ce privim un lucru. Curentul de hrană care înainte se îndrepta spre această activitate, se îndreaptă acum spre alte organe. Animalele își modifică forma. Pe aceasta cale pot să apară specii noi de animale din alte specii vechi, atunci când transformările pe care natura le provoacă în aceste specii sunt suficient de mari și de variate. Ce se petrece în realitate în acest astfel? Natura determină anumite modificări în unele ființe; iar aceste modificări apar apoi și la urmași. Se spune că ele sunt *moștenite*. În acest mod este explicată apariția noilor specii de plante și animale. [4]

Iar acum explicația noilor credincioși merge mai departe. Deosebirea dintre sufletele omenești inferioare și sufletele animalelor superioare nu este așa de mare. Prin urmare, anumite condiții de viață în care au fost mutate suflete de animale superioare le-au provocat acestora modificări prin care au devenit suflete omenești inferioare. Minunea în ceea ce privește dezvoltarea sufletului omenească este – pentru a vorbi la fel ca Strauss – ca aceasta să fie pe veci dată afară din templul noii credințe și omul să fie încadrat după legile „eternă și necesare” ale lumii animalelor. Astfel noul credincios se retrage mulțumit într-un somn liniștit; de acum încolo el nu mai vrea nimic mai mult.

O gândire onestă trebuie să le tulbure acest somn. Pentru că această gândire onestă trebuie să trezească spiritul ațipit, la viața pe care el însuși a chemat-o. Să privim încă o dată, mai atent, cuvintele lui Haeckel, menționate mai sus: *„deosebirea (dintre animalele superioare și oameni) este mai mică decât deosebirea dintre sufletele omenești inferioare și cele superioare”*. Dacă adeptul noii credințe este de acord cu aceasta, atunci: își mai poate permite el să cadă într-un somn liniștit imediat ce – după părerea sa – a explicat dezvoltarea oamenilor inferiori din animale superioare?

Nu, el nu mai are voie să facă acest lucru; și dacă totuși face aceasta, atunci neagă întreaga temelie pe care și-a construit propria sa convingere. Ce ar putea face noul credincios în fața cuiva care ar veni la el și i-ar spune: am arătat cum peștii au apărut din anumite ființe vii mai puțin perfecte. Cu asta am terminat. Am arătat că toate se dezvoltă – că speciile de deasupra peștilor s-au dezvoltat în continuare în același mod. Fără îndoială, noul nostru credincios ar spune: nu faci nimic cu gândurile tale generale despre evoluție: tu trebuie să explici cum anume apar mamiferele; pentru că între pești și mamifere este o deosebire mai mare decât între pești și animalele imediat inferioare lor. Și ce ar trebui să urmeze mai departe, dacă noul credincios ar rămâne cu adevărat fidel cunoștințelor sale? El ar trebui să spună: deosebirea dintre sufletele omenești superioare și cele inferioare este mai mare decât cea dintre cele din urmă și sufletele de animale aflate imediat sub ele: astfel, trebuie să admit că în univers există cauze care acționează asupra sufletelor omenești inferioare transformându-le, tot așa cum cauzele pe care le-am indicat transformă formele animale inferioare în unele superioare. Dacă nu fac acest lucru, atunci apariția diferitelor tipuri de suflete omenești ar rămâne pentru mine o *minune*, așa cum este cazul cu diferitele specii de animale, pentru cel ce nu crede în transformarea ființelor vii prin legi ale naturii.

Iar acest lucru este absolut corect: noii credincioși ce se consideră așa de luminați pentru că sunt convinși că au scos minunea afară din domeniul viului, cred în realitate în minuni, ei *chiar venerază minunea* în domeniul vieții sufletești. Și nu se deosebesc de cei ce cred în minuni și pe care ei îi disprețuiesc așa de tare, decât prin faptul că aceștia din urmă își afirmă în mod deschis credința; nu au însă nici o bănuială asupra faptului că ei înșiși au căzut pradă celei mai întunecate superstiții.

Iar acum să aducem lumină într-un alt ungher al „noii credinței”. Dr. Paul Topinard a adunat foarte frumos în „Antropologia” sa rezultatele învățăturilor moderne despre originea omului. În încheierea cărții el reia pe scurt modul în care, după Haeckel, formele animale superioare s-au dezvoltat în diferite epoci ale pământului: „La începutul perioadei pământului, numită de către geologi epoca laurentiană, prin combinații întâmplătoare ce au avut loc în niște condiții care probabil că au existat numai în acea epocă, au luat naștere – din elemente simple: carbon, oxigen, apă, azot – primele nuclee de albumină. Din acestea s-au format, prin generație spontană monadele – cele mai mici și mai imperfecte ființe vii. Apoi acestea la rândul lor s-au divizat, s-au multiplicat și s-au ordonat în organe, iar, în final, după un șir de transformări, pe care Haeckel le-a stabilit ca fiind în număr de nouă, au rezultat anumite vertebrate de tipul *Amphioxus lanceolatus* (pești Amfiox)”. Putem să trecem peste modul în care, urmând aceeași direcție, au apărut celelalte specii de animale și să cităm concluzia la care a ajuns Topinard: „La treapta cu numărul douăzeci (de transformare) apar antroipoizii (mămuțe asemănătoare omului), aproximativ în timpul întregii epoci Miocen; în a douăzeci și una treaptă apare omul-mămuță, care încă nu este dotat cu limbaj și cu un creier corespunzător. La nivelul douăzeci și doi apare, în sfârșit, omul, așa cum îl cunoaștem, sau *cel puțin în formele sale mai puțin perfecte*”. Iar acum, după ce a indicat care anume trebuie să fie temelia naturalist-științifică a noii credinței, Topinard face o mărturisire importantă. El spune: „*Aici numărătoarea se întrerupe brusc. Haeckel uită de nivelul al douăzeci și treilea, în care își fac apariția un Lamarck sau un Newton*”.

Am dezvăluit astfel un ungher din crezul adeptului noii credințe, în care acesta indică cât se poate de limpede o realitate prin care el își neagă propriul crez. El *nu vrea* să pătrundă și în domeniul sufletescului omului cu noțiunile cu care încearcă să găsească un

drum în restul naturii. Dacă ar face acest lucru, atunci ar păși, cu ajutorul judecății dobândite în natura exterioară, în domeniul pe care Topinard îl numește treapta cu numărul douăzeci și trei; și ar trebui să-și spună: așa cum prin dezvoltare ajung la speciile superioare de animale plecând de la cele inferioare, la fel ajung la sufletescul superior dezvoltându-l din cel inferior. Nu pot să înțeleg sufletul lui Newton dacă nu îl gândesc ca provenind dintr-o ființă sufletească anterioară. Iar această ființă sufletească nu poate fi niciodată găsită printre strămoșii fizici. Dacă aș vrea să caut aici, atunci aș răsturna cu capul în jos întreg *spiritul* cercetării naturii. Cum s-ar putea ca unui cercetător al naturii să-i treacă prin cap să dezvolte o specie de animale din alta, dacă urmașul ar fi așa de lipsit de asemănare cu predecesorul în raport cu fizicul, așa cum era Newton față de predecesorii săi în raport cu sufletescul? Ne reprezentăm că o specie de animal apare dintr-o altă specie asemănătoare, care este situată numai cu un grad sub ea. La fel, sufletul lui Newton trebuie să apară dintr-un altul care îi este asemănător, numai că în raport sufletesc, și este situat cu un grad mai jos decât el. Biografia lui Newton este cuprinsă în sufletescul său. Îl recunosc pe Newton din această biografie a sa, așa cum recunosc un leu din descrierea speciei sale. Și înțeleg specia leu, atunci când îmi reprezintă cum aceasta apare dintr-o alta inferioară ei. De asemenea, înțeleg ceea ce cuprind ca biografia lui Newton, atunci când o gândesc dezvoltându-se din biografia unui suflet care îi este asemănător, care este înrudit *ca suflet* cu el. Așadar sufletul lui Newton a existat deja sub o altă formă, așa cum specia leu exista deja înainte într-o altă formă. Pentru o gândire clară nu există nici o abatere de la această concepție. Numai pentru că noii credincioși nu au curajul să-și ducă gândurile cu adevărat până la capăt, ei nu ajung la această concluzie. Prin aceasta însă, este asigurată reparația esenței omului, care este cuprinsă în biografie. Sau lăsăm la o parte întreaga învățătură despre evoluție din știința

naturii, sau acceptăm că aceasta ar trebui extinsă și asupra evoluției sufletești. Există numai două posibilități: *sau* fiecare suflet *a fost creat printr-o minune*, așa cum speciile animale ar fi trebuit să fi fost create printr-o minune, dacă nu s-ar fi dezvoltat unele din altele; *sau* sufletul trece și el printr-un proces de dezvoltare și există deja prezent dinainte sub o altă formă, așa cum o specie de animal exista deja sub o altă formă. Câțiva dintre gânditorii de astăzi care au mai păstrat puțină claritate și curaj pentru o gândire consecventă sunt o mărturie vie pentru aceste realități. Ei pot să se apropie în timpul nostru la fel de puțin de astfel de gânduri neobișnuite despre dezvoltarea sufletului, ca și adepții noii credințe caracterizați mai sus. Însă ei au cel puțin curajul să recunoască cealaltă variantă, singura posibilă în acest caz: *crearea sufletului printr-o minune*. Astfel, în lucrarea de psihologie a profesorului Johannes Rehmke, unul dintre cei mai buni gânditori ai timpului nostru, se poate citi: „Idea creației ...ne apare ...ca singura potrivită, pentru a avea totuși o explicație pentru misterul originii sufletului”. Rehmke ajunge la recunoașterea unei ființe universale conștiente, despre care spune: aceasta „ar fi ea însăși ...singura condiție pentru apariția sufletului, și ar trebui numită *Creatorul sufletului*”. Așa vorbește un gânditor care nu vrea să cadă într-un liniștit somn spiritual, după ce a cuprins cu înțelegerea procesele lumii fizice, dar căruia îi lipsește totuși capacitatea de a recunoaște reprezentarea potrivit căreia, un suflet s-a dezvoltat dintr-o formă a sa anterioară de existență. Rehmke are însă măcar curajul de a afirma minunea, dacă nu are și curajul de a ajunge la perspectiva antroposofică despre reapariția sufletului sau reincarnare. Gânditorii în care strădania naturalist științifică a început să fie educată în mod consecvent ajung în mod necesar la această părere. Astfel putem să găsim în scrierea profesorului de filozofie Julius Baumann din Göttingen despre „Noua creștinătate și religia reală” printre cele treizeci și nouă de propoziții al unui „Proiect pentru o întruchipare

realist științifică a religiei” pe următoarea (a douăzeci și una): „...Așa cum în natura anorganică elementele fizico-chimice nu dispar, ci se schimbă numai combinațiile dintre ele, la fel sunt avute în vedere forțele organice și spiritual-organice, după metoda realist-științifică. *Sufletul omului ca unitate formală, ca Eu ce îmbină, se reîntoarce în corpuri omenești noi și astfel poate străbate toate treptele dezvoltării omenești*”.

Astfel de concepții trebuie să aibă cel ce posedă pe deplin curajul de a-și face profesiune de credință din știința naturală a prezentului. Prin aceasta nu trebuie să fie făcută greșeala de a crede că aici am afirma că susținătorii marcanți ai noii credințe ar fi niște personalități lipsite de curaj, în sensul obișnuit al cuvântului. De curaj, de un curaj de nedescris a fost nevoie pentru afirmarea perspectivei naturalist științifice în lupta împotriva puterilor potrivnice din secolul al 19-lea [5]. Însă acest curaj este diferit de cel necesar gândirii consecvente de mai sus. O astfel de gândire consecventă lipsește însă tocmai cercetătorilor naturii din prezent, care vor să construiască o concepție despre lume din cunoștințele domeniului lor. Așadar, nu este dezolant atunci când, la ultima adunare a cercetătorilor naturii, chimistul Albert Ladenburg din Breslau a putut spune următoarele: „Cunoaștem noi însă vreun substrat al sufletului? Eu nu cunosc nici unul.” Iar apoi, după această mărturisire, același om a putut spune: „Ce poziție vreți să luați față de nemurire? Sunt de părerea că în fața acestei întrebări mai mult decât în fața oricărei alte întrebări, dorința este tatăl gândului. Pentru că nu cunosc nici măcar o singură realitate întemeiată științific, la care să pot raporta credința în nemurire”. Ce ar spune însă învățatul domn dacă s-ar afla în fața unui vorbitor care i-ar spune: „Eu nu cunosc nimic despre realitățile chimice. Pentru că nu cunosc nici măcar o singură realitate întemeiată științific, la care să pot raporta aceste legi, eu resping orice lege chimică”. La aceasta profesorul ar răspunde totuși: „Ce are a face cu noi neștiința ta în legătură cu știința chimiei;

mai întâi instruiește-te în domeniul chimiei și abia apoi vorbește”. Profesorul Ladenberg nu cunoaște nici un substrat al sufletului; de aceea el nu trebuie să deranjeze lumea cu descoperirile neștiinței sale.

Așa cum cercetătorul naturii pentru a putea înțelege anumite forme animale se îndreaptă spre formele animale din care acestea s-au dezvoltat, la fel trebuie să facă și cercetătorul sufletului ce se bazează pe metoda cercetării naturii, adică să meargă spre forma sufletului din care s-a dezvoltat forma suflătoare pe care vrea să o înțeleagă. Forma craniului la animalele superioare poate fi totuși explicată de cercetătorul naturii din transformarea prin care a trecut forma craniului animalelor inferioare. La fel, trebuie ca tot ceea ce aparține de biografia unui suflet să fie explicat din biografia sufletului din care a apărut sufletul pe care îl avem în vedere. Situațiile ulterioare sunt *efecte* ale situațiilor anterioare. Și anume cele ulterioare fizice sunt efecte ale celor anterioare fizice; dar și cele ulterioare sufletești sunt efecte ale celor anterioare sufletești. Acesta este conținutul *legii karmei*, care afirmă: toate talentele și faptele mele din viața mea prezentă nu există în mod separat, ca o minune, ci sunt legate de formele de existență anterioare ale sufletului meu, ca efect, și ca și cauză de formele de existență viitoare ale sufletului.

Cei ce observă, cu privirea spirituală deschisă, viața omenească și nu cunosc această lege cuprinzătoare sau nu vor să o recunoască, se lovesc în mod constant de enigmele vieții. „Templul îngropat” al lui Maurice Maeterlink poate fi exemplul unei cărți care vorbește despre astfel de enigme, în modul deformat în care acestea apar gândirii prezentului, pentru că aceasta nu are încredere în marea lege a cauzei și efectului din viața spirituală, în legea karmei. Cei ce au căzut în mrejele dogmei înguste a noii credinței nu au nici un organ pentru perceperea unor astfel de enigme. Maeterlink ridică o astfel de întrebare: „Dacă m-aș arunca în apă pe o vreme foarte rece pentru a-l salva pe cel de lângă mine, sau dacă, dimpotrivă, aș cădea în apă

încercând să-l îmbrâncesc pe cel de lângă mine, atunci răceala pe care o voi face datorată vremii reci, ar fi aceleași în ambele situații. Și nici o putere din cer sau de pe pământ, în afară de mine însumi și de celălalt om (dacă el ar fi capabil de acest lucru) nu îmi va spori suferințele, pentru că eu am comis crimă sau nu îmi va micșora durerea, pentru că am făcut o faptă morală bună”. Cu siguranță: pentru o observație care se limitează numai la realitatea fizică, consecințele puse aici în discuție apar ca fiind aceleași în ambele cazuri. Însă avem voie să considerăm această observație luată separat ca pe un *întreg*? Cine afirmă acest lucru, acela are ca gânditor aproximativ același punct de vedere cu cel care observă cum doi copii sunt instruiți de doi învățători diferiți și nu observă altceva, în afara faptului că ambii învățători petrec cu copiii un număr egal de ore și le predau aceeași materie. Dacă observatorul ar pătrunde mai adânc în realitate, atunci poate că ar vedea în cele două cazuri o mare deosebire și va considera de la sine înțeles apoi că unul dintre copii va deveni un incapabil, iar celălalt va deveni un om remarcabil. Iar dacă cineva vrea să ia în considerare corelațiile sufletesc-spirituale și observă urmările sufletești pentru cel din cazul citat mai sus, atunci ar trebui să-și spună: ceea ce se petrece aici, nu poate fi observat în mod separat. Consecințele răcelii sunt trăiri sufletești și dacă nu vreau să le văd ca pe niște minuni, atunci trebuie să le observ ca efecte și cauze în cadrul vieții sufletești. Consecințele pentru cel ce salvează viața vor decurge din alte cauze decât în cazul criminalului; sau acestea vor avea, pentru fiecare caz în parte, alte efecte. Și dacă în viața prezentă a unui om nu pot găsi aceste cauze și efecte, dacă pentru această viață prezentă totul este la fel, atunci va trebui să caut compensarea în trecut sau în viitor. Mă comport atunci *în mod identic cu cercetătorul naturii* în domeniul realităților exterioare: acesta la rândul lui explică pierderea vederii, în cazul animalelor ce trăiesc în grote întunecate, pe baza experiențelor

lor *anterioare*; și el presupune că experiențele prezente își vor avea efectele lor în formarea viitoarelor rase și specii.

Dreptul lăuntric de a vorbi despre evoluție în domeniul naturii exterioare, îl are numai cel ce recunoaște această evoluție și în sufletească-spiritual. Acum este limpede că această recunoaștere, această lărgire a cunoașterii naturii dincolo de natură, este mai mult decât o simplă cunoaștere. Pentru că ea transformă cunoașterea în *viață*; ea îmbogățește nu numai știința omului, ci îi oferă acestuia puterea de a merge pe drumul vieții sale. Îi arată *de unde vine și încotro se îndreaptă*. Iar atunci când omul urmează cu consecvență direcția pe care i-o arată cunoașterea, acest *De unde* și acest *Încotro* vor fi găsiți dincolo de naștere și moarte. Înainte de toate el știe că ceea ce face este parte dintr-un curent care curge din veșnicie în veșnicie. Tot mai înaltă devine perspectiva din care își reglementează viața. Omul este ca învăluit într-o ceață groasă înainte să ajungă la o astfel de judecată, pentru că el nu presimte nimic despre adevărata sa ființă, nimic despre originea sau despre țelurile sale. El urmează impulsurile naturii sale, fără să aibă o înțelegere despre aceste impulsuri. El trebuie să-și spună că poate ar avea o cu totul altă înțelegere asupra drumului său prin viață, dacă ar merge în lumina cunoașterii. Sentimentul responsabilității pentru viață crește tot mai mult sub influența acestei înțelegeri. Dacă acest sentiment de responsabilitate nu se formează în om, atunci acesta își neagă, într-un sens mai înalt, propria sa umanitate. Cunoașterea lipsită de scopul înnobilării omului este numai satisfacerea unei curiozități superioare. Înălțarea cunoașterii până la înțelegerea spiritualului, astfel încât ea să devină forța întregii vieți, aceasta este – într-un sens mai înalt – o *datorie*. Și este o datorie pentru fiecare om să caute înțelegerea pentru „De unde”-le și „Încotro”-ul sufletului.

Modul cum acționează aceste legi ale vieții spirituale – reîncarnarea și karma – va fi obiectul unei expuneri viitoare.

Adnotări

1. Ceea ce este menționat mai sus trebuie spus în mod explicit, datorită faptului că astăzi există foarte mulți cititori superficiali, gata oricând să întrevadă tot felul de sensuri absurde în expunerile unui gânditor, chiar și atunci când acesta s-a străduit să se exprime foarte *precis*. De aceea aș vrea să mai spun încă o dată aici, că nu îmi poate trece prin minte să mă lupt cu cei care, sprijinindu-se pe ipotezele naturalist științifice, se preocupă de problema „generației spontanee”. Însă chiar și dacă ar fi posibil ca niște substanțe cu totul „lipsite de viață” să se unească în vreun fel în albumina vie, de aici tot nu ar rezulta că, înțeleasă în mod corect, concepția lui Reidis ar fi falsă.
2. Adepții școlii lui Wundt ar putea să se simtă îngrozitor de afectați de faptul că eu vorbesc într-un mod atât de patriarhal despre „suflet”, în vreme ce ei cred orbește în cuvintele maestrului lor, care tocmai a reafirmat că nu trebuie să se vorbească despre „suflet”, pentru că din această substanță sufletească „supra-reală”, după ce „mitologizarea fenomenelor s-a volatilizat în transcendent”, nu a mai rămas nimic în afara unei „întâmplări coerente”. Ei bine, înțelepciunea wundtiana este similară afirmației că nu am avea dreptul să vorbim despre „crin”, pentru că am avea de a face, în realitate, numai cu culori, forme, procese de creștere etc. (Wundt: *Naturwissenschaft und Psychologie* (Știința naturală și psihologie), Leipzig 1903).
3. Există astăzi poate mulți care ar prefera să se instruiască rapid în știința spirituală. Aceștia însă se vor găsi într-o situație inconfortabilă atunci când realitățile naturalist științifice le sunt prezentate într-o manieră complexă și într-o direcție care

să servească drept temelie pentru realitățile antroposofice. Ei spun: noi vrem să auzim ceva despre știința spirituală, iar voi ne povestiți aici elemente de știință naturală pe care orice om instruit le cunoaște. Aceasta este o obiecție care arată așa de clar faptul că oamenii epocii noastre nu vor să gândească la modul serios. În realitate, cei ce vorbesc astfel nu știu nimic despre raza de acțiune a cunoștințelor lor; astronomul nu știe nimic despre consecințele astronomiei, chimistul nimic despre cele ale chimiei etc. *Însă pentru aceștia nu există o altă salvare, decât sa fie modești și să asculte în liniște, atunci când le este clarificat faptul că, datorită superficialității gândirii lor, nu știu de fapt nimic despre ceea ce, în aroganța lor, au crezut că au epuizat.* Și chiar antroposofii sunt de părere adesea că nu ar fi necesar să mai lege convingerile despre karmă și reîncarnare cu rezultatele științelor naturii. Ei nu știu că aceasta constituie sarcina sub-rasei căreia îi aparțin locuitorii Europei și Americii; și că *fără această bază* membri acestei rase nu ar putea să ajungă cu adevărat la o concepție spiritual științifică. Cel ce vrea *numai să repete mecanic* cele pe care le aude de la marii învățători din est, acela nu poate deveni un antroposof în cadrul civilizației european-americane.

4. Împotriva expunerilor de mai sus unii ar putea obiecta că știința naturii în forma sa prezentă contrazice învățăturile antroposofice, și că, de exemplu, în „Învățătura secretă” de H.P.Blavatsky se găsește o altă teorie a evoluției decât cea reprezentată de Haeckel. Cum stau lucrurile cu aceasta, voi explica cu o altă ocazie. Aici însă scopul nu este nicidecum să se arate cum se raportează „noua credință” la „învățătura secretă”, ci numai cum ar trebui aceasta să *se raporteze la sine însuși*, atunci când își înțelege *propriile sale* premise.

5. Autorului acestei expuneri nu i se poate reproșa că nu a înțeles marile merite ale noilor noștri credincioși, întrucât chiar el însuși, în cartea sa „Concepții despre lume și viață în secolul al 19-lea” [*Enigmele filosofiei*] prezintă cu toată prețuirea contribuția acestora în cadrul dezvoltării spirituale a epocii și îi recunoaște valoarea.